

ЗМІСТОВНІ ЛІНІЇ ТА ТОЧКИ ЯК СПЕЦИФІЧНІ РЕКРЕАЦІЙНО- ТУРИСТСЬКІ РЕСУРСИ

Мета статті – висвітлити структуру та розміщення центричних, периферійних точкових (типу «координати») та лінійних об'єктів як специфічних рекреаційно-туристських ресурсів і поглибити уявлення про такі об'єкти, як складові екскурсійно-туристського продукту.

Виклад основного матеріалу. До складу гетерогенного диверсифікованого континуального ресурсно-рекреаційного поля входять центричні, периферійні точкові (типу «координати») та лінійні рекреаційно-туристські ресурси.

До центричних і периферійних точкових рекреаційно-туристських ресурсів (типу «координати») відносяться географічні центри та крайні точки (континентальні та острівні) материків, частин світу, країн, межі між частинами світу, лінії проходження нульового меридіану та екватору, точки стику трьох («літер «Т») або чотирьох державних кордонів. Наприклад:

географічні центри частин світу:

- Кизил (Республіка Тува, Росія) – обеліск «Центр Азії»;

крайні точки материків, частин світу:

- Африки: мис Блан (Рас-Енгела) (Туніс) – північна, мис Рас-Гафун (Сомалі) – східна, Альмаді (Сенегал) – західна, Голковий (ПАР) – південна точки;
- Європи: мис Нордкін (Норвегія), мис Флігелі (о. Рудольфа, Земля Франца-Йосифа, Росія), мис Нордкап (о. Магерью, Норвегія) – північні материкова та острівні точки, мис Рока (Португалія) – крайня західна точка, мис Дінгл (Ірландія) – крайня західна точка;

інші точки материків, частин світу:

- мис Доброї Надії (ПАР), мис Африка (Туніс);

межі між частинами світу:

- станція Шаля (Свердловська обл., Росія) – обеліск «Європа – Азія»;

лінії проходження нульового меридіану та екватору:

- в Європі: Барселона (Каталонія, Іспанія) – пам'ятний знак проходження нульового (Гринвіцького) меридіану (рис. 1); Лондон – Гринвіч (Велика Британія) – Гринвіцька обсерваторія та пам'ятний знак початку нульового меридіану;
- в Африці: Уганда – пам'ятний знак проходження екватору;
- в Південній Америці: Еквадор – пам'ятний знак проходження екватору;

інші лінії проходження меридіану:

- геодезична дуга Струве (проходить територією 10 країн Європи) – у 2005 р. внесено до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [3];

точки стику кількох державних кордонів:

- Росія – Китай – Північна Корея; Алжир – Малі – Нігер (стик кордонів типу «літер-Т») та ін.;
- Намібія – Замбія – Ботсвана – Зімбабве, Мавританія – Західна Сахара – Марокко – Алжир, Азербайджан (Нахичевань) – Іран – Туреччина – Вірменія (на карті світу існує всього три місця стику кордонів типу «літер-Х»);

знаки початку всіх доріг держав:

- м. Мадрид (Іспанія) – знак у центрі міста;
- м. Київ (Україна) – знак відстаней до обласних центрів на майдані Незалежності;
- м. Москва (Росія) – позначка нульового кілометра всіх автодоріг Росії на Красній площі (рис. 2);

знаки початку державних територій:

- знак нульового кілометра території України в дельті Дунаю (Одеська обл.).



Рис. 1. Пам'ятник нульовому меридіану над автострадою поблизу Барселони (Іспанія, Каталонія, липень 2006 р., +40⁰С)



Рис. 2. Неподалік від Красної площі є позначка нульового кілометра всіх автодоріг Росії. Приїжджі за традицією кидають дріб'язок через плече. Пенсіонери та безпритульні збирають монети і часто сваряться

До центричних і периферійних точкових рекреаційно-туристських ресурсів (типу «координати») на території України відносяться:

– смт Добровеличківка (Кіровоградська обл.), м. Шпола та м. Ватутіне (Черкаська обл.) – географічні центри України;

– крайні південна – мис Сарич (АР Крим), західна – м. Чоп (Закарпатська обл.), східна – с. Червона Зірка (Луганська обл.), північна – с. Грем'яч (Чернігівська обл.) точки України;

– с. Сеньківка (Чернігівська обл.) – місце сходження кордонів Росії (Брянська обл.), Білорусі (Гомельська обл.) та України (Чернігівська обл.);

– с. Стара Некрасівка (Одеська обл.), села Фельштин, Баранівка, Катеринівка (Хмельницька обл.) – пункти проходження геодезичної дуги Струве.

– Хотинська фортеця (літер «Г» – місце сходження колишніх кордонів Королівської Румунії, Панської Польщі, Радянської України) (Чернівецька обл.).

До лінійних об'єктів, які використовуються в національному і зарубіжному туризмі, слід віднести Велику Китайську стіну (одне з нових «чудес світу»), Стіну Плачу (Єрусалем, Ізраїль), які є об'єктами ЮНЕСКО, Західну стіну або лінію Зігфріда (Німеччина), лінію Мажіно (Франція), лінію Маннергейма (Фінляндія), лінію Моріса (800 км, кордон між Тунісом і Алжиром), «лінія Сталіна» (Білорусь), «Мури» (фортифікаційні споруди XVII ст. у Вінниці), залишки фортець Дніпровської укріпленої лінії, збудованих у 1770 р. під час російсько-турецької війни 1768–1774 рр. [5], а також об'єкти Всесвітнього надбання – лінію оборонних споруд Амстердама (Нідерланди), мури Софіївського собору у Києві (XVIII ст.) (рис. 3), Дорогу на Сантьяго-де-Компостела (Іспанія), Дороги у Франції, що ведуть до Сантьяго-де-Компостела (Іспанія). Слід також назвати колишню Берлінську стіну (Німеччина), зруйновану «на сувеніри» у 1989 р. після 28 років існування в якості неподоланого бар'єру між Сходом і Заходом, стіну на кордоні між США і Мексикою, стіну між Ізраїлем і Палестиною (у 2004 р. міністр туризму Ізраїлю переконав туроператорів включити до маршруту, розрахованого на іноземних туристів, 425-метрову «антитерористичну стіну», що відокремлює Ізраїль від Палестини (стіна «увінчана» колючим дротом та електронними сенсорами) [4]).



Рис. 3. Київ. Мури Софіївського собору (XVIII–XIX ст.) – на передньому плані могила Святійшого Патріарха Київського і Всієї Руси-України Володимира (1925–1995) (Софійська площа)

Ряд лінійних об'єктів (зокрема, кордонів) увічнено пам'ятниками і стелами (рис. 4).



**Рис. 4. Київ. Захисникам кордонів Вітчизни усіх поколінь (вул. Золотоворітська, 3).
Автори: скульптори: Ю.Багаліка, В.Медведєв, О.Радіонов, архітектори:
Ю.Лосицький, О.Макаренко. Споруджено пам'ятника організовано Головою
держприкордонслужби М.М.Литвином (розовий граніт).**

Найбільш вагомим з огляду на використання в туристсько-рекреаційній сфері є об'єкти рангу «Суперточка-тур» – точкова територія, що поєднує унікальні природні та суспільні ресурси, займає домінуючу (абсолютну або відносну) висоту і характеризується суттєвою соціально-історичною значимістю подій, що відбувались в її межах або в межах простору, що візуально сприймається з неї. Цьому простору притаманне, як правило, високе пейзажне різноманіття та сполучення природних компонентів, атрактивність ландшафту [1, 2].

Відмінність «суперточки-тур» від традиційного оглядового майданчика полягає в наявності потужного суспільно-історичного та природного актуалу – квінтесенції рекреаційно-туристських ресурсів, які є знаковими для даної країни, її народу.

Об'єкти рангу «суперточка-тур» характеризуються не тільки унікальною історико-культурною цінністю (що наближає їх до об'єктів Всесвітнього надбання, якщо вони не відносяться до останнього), а й домінуючим положенням в межах навколишнього простору, тобто видатними формами рельєфу, які самі можуть виступати як орографічні рекреаційні ресурси.

Слід зазначити, що відбувається подальша диверсифікація та насичення ресурсно-рекреаційного простору (світового, континентального, регіонального, національного) новими елементами, явищами, процесами, вагоме місце серед яких займають центричні, периферійні точкові та лінійні рекреаційно-туристські ресурси. У «мозаїці» світових РТР виділяються об'єкти Всесвітньої спадщини, серед яких домінує культурно-історична складова, сутністю якої є численні приклади об'єктів рангу «суперточка-тур» (гора Гелерт (Будайські гори, м. Будапешт, Угорщина); гора Олімп (Греція); гора Афон або Агіон Орос (Свята гора), Метеора Монастиря (півострів Афон на півострові Халкідікі, Греція); Києво-Печерський історико-культурний заповідник (дзвіниця Успенського собору – Велика лаврська дзвіниця) (висота 96,5 м) (м. Київ)).

Єдиним у світі об'єктом ЮНЕСКО, який об'єднує 10 європейських та євразійських країн (Україна, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Росія, Естонія, Латвія, Литва, Білорусь, Молдова) є Геодезична дуга Струве (статус наданий у 2005 р.).

Територією України, як і територіями інших 9 країн Європи (Норвегії, Швеції, Фінляндії, Росії, Естонії, Латвії, Литви, Білорусі, Молдови), проходить «Дуга Струве» – унікальний проект градусних спостережень 1816–1855 рр. уздовж меридіана від Норвезького до Чорного морів. Мета проекту, відомого у свій час як «Російсько-Скандинавська дуга меридіана» та здійсненого під керівництвом Василя Яковича Струве та військового геодезиста К.Тернера, передбачала визначення розмірів та фігури Землі. Ця єдина науково-технічна пам'ятка, внесена у 2005 р. до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, має довжину близько 3000 км і складається майже із 300 трикутників, які утворюють своєрідний ланцюг. Вершини трикутників закріплені на місцевості геодезичними пунктами, значна частина яких збереглася: 34 пункти взято під охорону, з них 4 розташовані в Україні – у Хмельницькій (села Баранівка, Катеринівка, Фельштин) та Одеській (с. Стара Некрасівка) областях.

Висновки: центричні, периферійні точкові (типу «координати») та лінійні рекреаційно-туристські ресурси, які виступають природно-антропогенними та науково-інформаційними утвореннями, заповнюють специфічну ресурсно-рекреаційну «нішу», потребують подальшого вивчення (інвентаризація, класифікація, оцінка), посилення статусу (місцевий → регіональний → національний → європейський рівні → об'єкти ЮНЕСКО) та залучення до туристсько-екскурсійної сфери;

аналіз ряду регіональних атласів України [5–13] засвідчує різнобій в наявності даних про точкові об'єкти (крайні точки та центри областей), послідовності їх подачі, що потребує відповідної уніфікації та систематизації цієї інформації;

змістовні лінії та точки як специфічні рекреаційно-туристські ресурси активізують сприйняття території як дискретного просторового утворення, ілюструють поширення, конфігурацію, компактність та її географічне положення, стимулюють внутрішні та зовнішні туристські потоки.

Література

1. Бейдик О.О. Навчально-методичний комплекс дисципліни «Туристсько-рекреаційні ресурси» для студентів спеціальності «Туризм» спеціалізації «Міжнародний туризм». – К.: ВГЛ «Обрії», 2007. – 108 с.
2. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: Монографія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с.

3. *Геодезична дуга Струве* – об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (Значення дуги Струве для розвитку наук про Землю. Династія Струве в історії науки України, Росії та Естонії). // Український географічний журнал: Науково-теоретичний журнал. – 2006. – № 3 (55). – С.60–66.
4. *Холлоуей Дж.К., Тейлор Н.* Туристический бизнес. – К.: Знання, 2007. – 798 с.
5. Запорізька область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина / Відп. ред. Т. В. Погурельська. – К.: ТОВ «Видавництво «Мапа», 2002. – 20 с.
6. *Дніпропетровська область*: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина / Відп. ред. Т. В. Погурельська. – К.: ТОВ «Видавництво «Мапа», 2001. – 20 с.
7. *Донецька область*: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина / Відп. ред. Т. В. Погурельська. – К.: ТОВ «Видавництво «Мапа», 2004. – 20 с.
8. *Івано-Франківська область*: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина / Відп. ред. Т. В. Погурельська. – К.: ТОВ «Видавництво «Мапа», 2005. – 20 с.
9. *Сумська область*: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина / Відп. ред. Т. В. Погурельська. – К.: ТОВ «Видавництво «Мапа», 2008. – 20 с.
10. *Харківська область*: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина / Відп. ред. Т. В. Погурельська. – К.: ТОВ «Видавництво «Мапа», 2003. – 20 с.
11. *Херсонська область*: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина / Відп. ред. Т. В. Погурельська. – К.: ТОВ «Видавництво «Мапа», 2005. – 20 с.
12. *Черкаська область*: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина. // Відповідальний редактор Т.В.Погурельська. – К.: ТОВ «Видавництво «Мапа», 2002. – 20 с.
13. *Чернігівська область*: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина / Відп. ред. Т. В. Погурельська. – К.: ТОВ «Видавництво «Мапа», 2003. – 20 с.

А.А. Бейдик

СМИСЛОВЫЕ ЛИНИИ И ТОЧКИ КАК СПЕЦИФИЧЕСКИЕ РЕКРЕАЦИОННО-ТУРИСТСКИЕ РЕСУРСЫ

Раскрыты структура и размещение центричных, периферийных точечных (типа «координаты») и линейных объектов как специфических рекреационно-туристских ресурсов, расширено представление о таких объектах – составляющих экскурсионно-туристского продукта.

Ключевые слова: центричные, периферийные точечные и линейные объекты, туристско-рекреационные ресурсы.

Beidyk O.O.

THE CONTEXT LINES AND POINTS AS THE SPECIFIC TOURIST RECREATIONAL RESOURCES

The aim of this thesis – to highlight the structure and location of central, distant pointed (of type “geographical points”) and lined objects as the specific tourist recreational resources and to extend the knowledge about these objects as an essential part of excursionsal tourist product.

Keywords: central, distant pointed and lined objects, tourist recreational resources.

Надійшла до редакції 30 січня 2009р.